บทที่ ๓

ข้อจำกัดในการเรียกดอกเบี้ย

โดยหลักทั่วไปแล้วถือว่าทุกคนมีเสรีภาพในการตกลงกำหนดอัตราดอกเบี้ยกันเท่าใดก็ได้ ดังความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๗ ที่บัญญัติว่า "ถ้าจะต้องเสียดอกเบี้ยแก่กันและดอกเบี้ยนั้นมิได้กำหนดอัตราไว้โดยนิติกรรม..." แสดงว่ากฎหมายเปิดโอกาสให้คู่กรณีตกลงกำหนดอัตราดอกเบี้ยกันเองได้ ซึ่งหลักการนี้ได้รับการสนับสนุนโดยทฤษฎีว่าด้วยเสรีภาพในการทำสัญญา แต่การปล่อยให้เรียกดอกเบี้ยกันโดยเสรีอาจเกิดผลเสียได้ จึงจำเป็นที่จะต้องมีกฎหมายออกมาจำกัดการเรียกดอกเบี้ยในบางกรณีไว้ ซึ่งเป็นไปตามหลักทฤษฎีทางสังคมในการทำสัญญา

<u>ทฤษฎีว่าด้วยเสรีภาพในการทำสัญญา</u> (La theorie liberalle la theorie de la volente)

ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีทางนิติปรัชญา (philosophie juridique) ผู้สนับสนุนทฤษฎีนี้ได้แก่นักปรัชญาในสมัยศตวรรษที่ ๑๘ และนักเศรษฐศาสตร์ในสมัยศตวรรษที่ ๑๙ โดยที่บุคคลเหล่านี้มีความเห็นว่า เสรีภาพของเอกชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะฉะนั้น ความเป็นอิสระของเอกชนจะถูกจำกัดได้ก็โดยความสมัครใจของตนเองเท่านั้น ดังนั้น เสรีภาพของเอกชนในการทำสัญญาจึงเป็นบ่อเกิดแห่งความยุติธรรมและทำให้ความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคมเป็นไปอย่างดียิ่งโดยเฉพาะด้านเศรษฐศาสตร์ ส่วนการจำกัดเสรีภาพของเอกชนโดยอำนาจจากภายนอกนั้น นอกจากจะทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคมแล้ว ยังเป็นการบีบบังคับให้บุคคลกระทำการโดยไม่สมัครใจอีกด้วย ทฤษฎีว่าด้วยเสรีภาพในการทำสัญญาจึงได้พิจารณาต่อไปถึงหลัก ๒ ประการคือ

๑. หลักการที่ถือว่าผลบังคับของสัญญาขึ้นอยู่กับความสมัครใจ

กล่าวคือ ถ้าบุคคลคนหนึ่งจำต้องปฏิบัติการชำระหนี้อย่างใดอย่างหนึ่ง อันเป็นผลที่เกิดจากสัญญา การชำระหนี้เป็นสิ่งที่ต้องกระทำ เพราะบุคคลผู้นั้นสมัครใจเข้าทำสัญญาเองไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดบังคับ แต่ถ้าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องตรงกันข้าม กล่าวคือบุคคลผู้นั้นถูกบังคับโดยอำนาจจากภายนอกให้เข้าทำสัญญา ผลบังคับของสัญญานั้นย่อมไม่สมบูรณ์ เพราะการทำสัญญาไม่ได้เป็นไปโดยสมัครใจ เป็นการขัดต่อทฤษฎีว่าด้วยเสรีภาพในการทำสัญญา

๒. หลักการที่ถือว่าสัญญาต้องให้ความเป็นธรรม

หลักการนี้ถือว่าสัญญาที่ทำขึ้นโดยสมัครใจ โดยคู่สัญญามีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ในการทำสัญญานั้น ย่อมเป็นสัญญาที่มีความเป็นธรรม จริงอยู่ แม้ว่าภายหลังคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะเปลี่ยนใจและมีความรู้สึกว่าตนไม่ได้รับความเป็นธรรมเช่นลูกหนี้เมื่อถึงกำหนดชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้ ย่อมเกิดความไม่พึงพอใจ แต่ลูกหนี้นั้นจะกล่าวว่าตนไม่ได้รับความเป็นธรรมจากสัญญาไม่ได้ เพราะในขณะทำสัญญาไม่มีใครบังคับให้ตนทำ [๑]

ก. ข้อตำหนิของทฤษฎีว่าด้วยเสรีภาพในการทำสัญญา

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า ในสังคมปัจจุบันนี้ เสรีภาพของเอกชนในการทำสัญญาไม่ใช่เป็นเรื่องที่มีความสำคัญสูงสุด เพราะฉะนั้น การที่นักทฤษฎีไม่ยอมรับรู้ความสำคัญด้านอื่น เช่นความสำคัญทางด้านสังคม จึงน่าจะเป็นความคิดที่ผิดพลาด เนื่องจากปัจจุบันนี้ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า เอกชนจำต้องมีหน้าที่ต่อสังคม และหน้าที่ดังกล่าวนี้ย่อมได้รับการกำหนดจากภายนอก คือจากผู้มีอำนาจหน้าที่ นักทฤษฎีบางคนยังมีความเห็นคัดค้านต่อไปด้วยว่า เสรีภาพในการทำสัญญาย่อมนำมาใช้ไม่ได้ผลมากนักในปัจจุบัน ถ้าคำนึง

---

[๑] อุกฤษ มงคลนาวิน, คำบรรยายกฎหมายแพ่งเปรียบเทียบ (กรุงเทพ ฯ : คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๑ – ๒ (อัดสำเนา).

ถึงหลักทางด้านเศรษฐศาสตร์และศีลธรรม เช่นการทำสัญญาประกันชีวิต สัญญารับขนคน โดยสาร เป็นต้น ซึ่งสังคมจำเป็นต้องเข้าควบคุม ทั้งนี้รวมทั้งการควบคุมการทำสัญญาทางการค้าบางประเภทที่กระทบกระเทือนต่อสังคม และประเทศชาติด้วย

ปัจจุบันเสรีภาพในการทำสัญญาลดน้อยลงทุกที ทั้งนี้เพราะลัทธิสังคมนิยมและหลักเศรษฐศาสตร์สมัยปัจจุบัน [๑]

ถึงแม้ว่าเสรีภาพในการทำสัญญาจะเป็นสิ่งสำคัญและได้รับการยอมรับก็ตาม แต่การจะปล่อยให้มีเสรีภาพในการทำสัญญากันอย่างเต็มที่โดยไม่มีข้อจำกัดเลยนั้น ก็จะเกิดผลเสีย ดังนั้น จึงมีทฤษฎีเกิดขึ้นอีกทฤษฎีหนึ่งคือ ทฤษฎีทางสังคมในการทำสัญญา

ข. <u>ทฤษฎีทางสังคมในการทำสัญญา</u>

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า สังคมมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าแทรกแซงในการทำสัญญาของเอกชน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเอง และสังคมในที่นี้ก็คือรัฐนั่นเอง ทั้งนี้เพราะรัฐเป็นกลุ่มทางสังคมที่ใหญ่ที่สุด และมีหน้าที่พิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของประชาชนโดยเฉพาะ

การที่รัฐเข้ามาแทรกแซงในการทำสัญญาของเอกชนนี้เอง ทฤษฎีว่าด้วยเสรีภาพในการทำสัญญาจึงคลายความสำคัญลง สัญญาระหว่างเอกชนด้วยกันบางประเภทจำเป็นต้องทำตามเจตนาของรัฐ ซึ่งตราออกมาเป็นกฎหมาย โดยที่เอกชนจะอ้างหลักเสรีภาพในการทำสัญญาขึ้นคัดค้านไม่ได้ [๒]

<u>บทกฎหมายที่จำกัดการเรียกดอกเบี้ย</u>

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า เสรีภาพในการทำสัญญา เป็นสิ่งที่สำคัญและได้รับการยอมรับ แต่การที่จะปล่อยให้มีเสรีภาพในการทำสัญญากันอย่างเต็มที่โดยไม่มีข้อจำกัดเลยนั้น ย่อม

---

[๑] อุกฤษ มงคลนาวิน, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒ – ๓.

[๒] อุกฤษ มงคลนาวิน, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

เป็นผลเสีย ดังนั้น สังคมหรืออีกนัยหนึ่งก็คือ รัฐต้องเข้ามาแทรกแซง เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในสังคม การกู้ยืมเงินก็เป็นกรณีหนึ่งที่รัฐเข้ามาแทรกแซง

ในเรื่องการกู้ยืมเงินนั้น ถ้าจะปล่อยให้คู่กรณีแห่งสัญญากู้ยืมมีเสรีภาพในการตกลงกำหนดอัตราดอกเบี้ยกันเท่าใดก็ได้โดยไม่มีข้อจำกัดแล้ว อาจมีผลเสียกระทบกระเทือนต่อสังคมได้ จริงอยู่ การที่เจ้าหนี้เรียกดอกเบี้ยในอัตราที่สูงมาก เช่นร้อยละยี่สิบห้าต่อปี ร้อยละสามสิบต่อปี ก็เป็นเรื่องที่ลูกหนี้ยินยอม ไม่ใช่เจ้าหนี้บังคับเอาฝ่ายเดียว จึงไม่ควรห้าม แต่ถ้าพิจารณาให้ดีแล้ว จะเห็นว่าถ้าปล่อยให้เรียกดอกเบี้ยกันเช่นนั้นได้ จะเป็นการทารุณแก่ลูกหนี้มากเกินไป เพราะการที่ลูกหนี้ต้องไปกู้เงินเขานั้น ย่อมแสดงให้เห็นได้ว่าลูกหนี้เดือดร้อน หรือมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องใช้เงิน ดังนั้น เมื่อเจ้าหนี้เรียกเอาดอกเบี้ยในอัตราสูงเท่าใดก็ตาม ลูกหนี้ก็จำต้องยินยอม เช่นบุตรเกิดเจ็บป่วยอาการหนักมาก บิดาไม่มีเงินพาไปรักษาและซื้อยาจึงจำเป็นต้องไปกู้เงินเขา ในกรณีเช่นนี้แม้ว่าเจ้าหนี้จะเรียกดอกเบี้ยสูงเท่าใดเขาก็ต้องยอม เพื่อที่จะรักษาชีวิตลูกของเขาไว้ ซึ่งถ้ากฎหมายกำหนดขีดคั่นในการเรียกดอกเบี้ยไว้ กล่าวคือกำหนดอัตราดอกเบี้ยขั้นสูงที่จะเรียกกันได้ไว้ ก็จะทำให้ลูกหนี้ไม่ต้องรับภาระมากเกินไป อย่างดีเจ้าหนี้ก็เรียกดอกเบี้ยได้ในอัตราสูงสุดที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น ดังนั้น การที่รัฐเข้ามาแทรกแซงโดยการกำหนดอัตราดอกเบี้ยขั้นสูงที่คู่สัญญาจะตกลงเรียกกันได้นี้ จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่ง

ในปัจจุบัน ได้มีกฎหมายออกมาจำกัดการเรียกดอกเบี้ยอยู่ ๓ กรณีคือ

ก. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๕๔

ข. ประกาศกระทรวงการคลัง ออกตามความในมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ. ๒๕๒๓

ค. พระราชบัญญัติโรงรับจำนำ พ.ศ. ๒๕๐๕

ก. <u>ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๕๔</u>

ป.พ.พ.มาตรา ๖๕๔ บัญญัติว่า "ท่านห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าต่อปี ถ้าในสัญญากำหนดดอกเบี้ยเกินกว่านั้น ก็ให้ลดลงมาเป็นร้อยละสิบห้าต่อปี"

มาตรา ๖๕๔ นี้ เข้าใจว่ามีที่มาจากพระราชบัญญัติ เรื่องกู้เงินและขายตัวให้คิดดอกเบี้ยชั่งละบาท จ.ศ. ๑๒๓๐ พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงสุดของการกู้ยืมเงินระหว่าง เจ้าหนี้นายเงินและทาสลูกหนี้ไว้ชั่งละบาท โดยให้เหตุผลว่า "...ทาสลูกหนี้ที่เสียดอกเบี้ยแพงชั่งละห้าบาท ตำลึงหนึ่งสามบาท สิบสลึงถึงตำลึงนั้นไม่มีเงินจะเสีย คิดฉ้อต่อสู้เจ้าหนี้นายเงินด้วยอุบายต่าง ๆ จะตัดสินให้ทาสลูกหนี้เสียเงินให้แก่เจ้าหนี้นายเงินตามสัญญามาก ๆ น้อย ๆ นั้นหาเป็นการยุติธรรมไม่ จึงได้ตัดสินให้ลดหย่อนผ่อนดอกเบี้ยลงบ้าง..." [๑]

มีปัญหาว่า การเรียกดอกเบี้ยได้ไม่เกินร้อยละ ๑๕ ต่อปีนี้ มีผลใช้บังคับเฉพาะสัญญากู้ยืมเงิน หรือใช้บังคับกับสัญญาอื่น ๆ ที่มิใช่กู้ยืมเงินด้วย

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า มาตรา ๖๕๔ บัญญัติอยู่ในบรรพ ๓ หมวด ๒ เรื่องยืมใช้สิ้นเปลือง โดยมาตรา ๖๕๓ ถึง ๖๕๖ กล่าวถึงการกู้ยืมเงินโดยเฉพาะ อัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๑๕ ต่อปี จึงน่าจะใช้บังคับเฉพาะการกู้ยืมเงินเท่านั้น ดังนั้น ถ้าเป็นสัญญาชนิดอื่นที่มิใช่สัญญากู้ยืมเงิน คู่สัญญาย่อมตกลงเรียกดอกเบี้ยเกินร้อยละ ๑๕ ต่อปีได้ เช่น ในการเล่นแชร์เปียหวย ผู้เล่นจะประมูลให้ดอกเบี้ยเกินอัตราตามกฎหมายก็ได้ เพราะไม่เข้าลักษณะเป็นการกู้ยืมเงิน [๒] การประมูลให้ดอกเบี้ยกัน ถือไม่ได้ว่าเป็นดอกเบี้ยในการกู้ยืม เป็นลักษณะการประมูลว่าใครจะให้ประโยชน์สูงกว่ากันเท่านั้น มิได้กำหนดอัตราให้เรียกร้องกันได้อย่างใด จึงไม่อยู่ในบังคับแห่งมาตรา ๖๕๔ [๓] หรือในสัญญาชนิดอื่น เช่น เช่าซื้อ ขายฝาก จำนำของ ซื้อขาย ตั๋วเงิน ฯลฯ เหล่านี้คู่กรณีย่อมเรียกดอกเบี้ยเกินร้อยละ ๑๕ ต่อปีได้

---

[๑] จิก เศรษฐบุตร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยยืม...., หน้า ๖๔.

[๒] คำพิพากษาฎีกาที่ ๖๔๘/๒๕๐๖, คำพิพากษาฎีกา พุทธศักราช ๒๕๐๖, หน้า ๑๒๔๑.

[๓] คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๖๓๑ – ๑๖๓๔/๒๕๐๔, คำพิพากษาฎีกา พุทธศักราช ๒๕๐๔, หน้า ๒๔๔๒.

อนึ่ง อัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๑๕ ต่อปีนี้ ใช้บังคับเฉพาะสัญญากู้ยืมเงินที่เจ้าหนี้หรือลูกหนี้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายมิใช่สถาบันการเงินตามความในมาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ. ๒๕๒๓ และในกรณีเช่นนี้อัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๑๕ ต่อปี ถือเป็นอัตราดอกเบี้ยขั้นสูงสุดที่คู่กรณีอาจเรียกจากกันได้ แต่มิใช่อัตราดอกเบี้ยตามกฎหมาย อัตราดอกเบี้ยตามกฎหมายนั้นหมายถึงอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี สำหรับใช้ในกรณีที่จะต้องเสียดอกเบี้ยแก่กัน แต่มิได้กำหนดอัตราไว้โดยชัดแจ้งในนิติกรรม หรือโดยบทกฎหมาย (ป.พ.พ.มาตรา ๗) ดังนั้น ถ้าสัญญากู้ยืมเงินกำหนดให้คิดดอกเบี้ยตามกฎหมาย ย่อมถือว่ามีอัตราดอกเบี้ยร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี มิใช่ร้อยละสิบห้าต่อปี เพราะถือว่าไม่ได้กำหนดอัตราไว้โดยชัดแจ้ง *

ข. <u>ประกาศกระทรวงการคลัง ออกตามความในมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ. ๒๕๒๓</u>

เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๒๓ เกิดวิกฤติการณ์ทางการเงินอย่างร้ายแรง จึงได้มี พ.ร.บ.ดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ. ๒๕๒๓ ออกมาใช้บังคับ ความในมาตรา ๔ ของพระราชบัญญัติดังกล่าวกำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง โดยคำแนะนำของธนาคารแห่งประเทศไทย มีอำนาจกำหนดอัตราสูงสุดของดอกเบี้ยที่สถาบันการเงินอาจคิดจากผู้กู้ยืมให้สูงกว่าร้อยละสิบห้าต่อปีได้

---

* กรณีต้องด้วย ป.พ.พ. มาตรา ๗ และจะรับฟังพยานบุคคลเพื่อเปลี่ยนแปลงอัตราดังกล่าวนี้ไม่ได้ แม้ในรับเงินที่ผู้ให้กู้ออกให้แก่ผู้กู้จะปรากฏอัตราดอกเบี้ยเท่ากับร้อยละ ๑๕ ต่อปี เพราะมิได้มีลายมือชื่อของผู้กู้ ซึ่งเป็นฝ่ายรับผิดในหนี้ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๔๔๗/๒๕๐๖).

ความในมาตรา ๓ ของพระราชบัญญัติดังกล่าว ได้ให้ความหมายของคำว่า "สถาบันการเงิน" ไว้ว่า หมายถึง

(๑) ธนาคารแห่งประเทศไทย

(๒) ธนาคารพาณิชย์ตามกฎหมายว่าด้วยการธนาคารพาณิชย์

(๓) บริษัทเงินทุน บริษัทหลักทรัพย์ และบริษัทเครดิตฟองซิเอร์ ตามกฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์

(๔) สถาบันการเงินอื่นที่รัฐมนตรีกำหนดโดยคำแนะนำของธนาคารแห่งประเทศไทย โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

พระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ. ๒๕๒๓ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๓ ต่อมาในวันที่ ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๓ ได้มีประกาศกระทรวงการคลัง เรื่องอัตราสูงสุดของดอกเบี้ยที่สถาบันการเงินอาจคิดได้จากผู้กู้ยืม ประกาศฉบับนี้ได้กำหนดอัตราสูงสุดของดอกเบี้ยที่ธนาคารแห่งประเทศไทย หรือธนาคารพาณิชย์อาจคิดจากผู้กู้ยืมได้ไม่เกินร้อยละ ๑๔ ต่อปี และไม่เกินร้อยละ ๒๐ ต่อปี สำหรับบริษัทเงินทุน บริษัทหลักทรัพย์ หรือบริษัทเครดิตฟองซิเอร์

ต่อมาได้มีประกาศกระทรวงการคลัง เรื่องอัตราสูงสุดของดอกเบี้ยที่สถาบันการเงินอาจคิดได้จากผู้กู้ยืม (ฉบับที่ ๕) และ (ฉบับที่ ๖) ออกมาใช้บังคับประกาศฉบับนี้สาระสำคัญคล้ายคลึงกับประกาศฉบับแรก กล่าวคือ กำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงสุดไว้ดังนี้

ก. อัตราสูงสุดของดอกเบี้ยที่ธนาคารแห่งประเทศไทยอาจคิดจากผู้กู้ยืมได้ไม่เกินร้อยละ ๑๔ ต่อปี

ข. อัตราสูงสุดของดอกเบี้ยที่ธนาคารพาณิชย์อาจคิดจากผู้กู้ยืมได้ไม่เกินร้อยละ ๑๔ ต่อปี เว้นแต่การให้สินเชื่อเพื่อการสั่งสินค้าเข้า เฉพาะส่วนที่มีเอกสารนำเข้าประกอบให้คิดได้ไม่เกินอัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารพาณิชย์ต้องจ่ายในการกู้ยืมเงินจากต่างประเทศตามเอกสารการนำเข้าดังกล่าว บวกด้วยอัตราไม่เกินร้อยละ ๑.๕ ต่อปี

ค. อัตราสูงสุดของดอกเบี้ยที่บริษัทเงินทุน บริษัทหลักทรัพย์ หรือบริษัทเครดิตฟองซิเอร์ อาจคิดจากผู้กู้ยืมได้ไม่เกินร้อยละ ๒๑ ต่อปี

ข้อสังเกต

๑. ประกาศกระทรวงการคลังฉบับนี้มิได้ขัดแย้งกับมาตรา ๖๕๔ เพียงแต่เป็นข้อยกเว้นของป.พ.พ.มาตรา ๖๕๔ ที่ให้เรียกดอกเบี้ยเกินร้อยละ ๑๕ ต่อปีได้ในบางกรณี

๒. อัตราดอกเบี้ยตามประกาศฉบับนี้ใช้เฉพาะสัญญากู้ยืมเงินที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งคือสถาบันการเงินเท่านั้น

ค. <u>พระราชบัญญัติโรงรับจำนำ พ.ศ. ๒๕๐๕</u>

๑. <u>ผู้รับจำนำคือบุคคลธรรมดามิใช่โรงรับจำนำ</u>

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๗๔๗ บัญญัติว่า "อันว่าจำนำนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่ง เรียกว่าผู้จำนำ ส่งมอบสังหาริมทรัพย์สิ่งหนึ่งให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่าผู้รับจำนำ เพื่อเป็นประกันการชำระหนี้" และมาตรา ๗๔๘ บัญญัติว่า "การจำนำนั้นย่อมเป็นประกันเพื่อการชำระหนี้กับทั้งค่าอุปกรณ์ต่อไปนี้ด้วย คือ (๑) ดอกเบี้ย ฯลฯ"

ดังนั้น ดอกเบี้ยในเรื่องจำนำจึงต้องดูว่าหนี้ที่ประกันนั้นเป็นหนี้อะไร ทั้งนี้เพราะสัญญาจำนำโดยลำพังนั้นไม่มีดอกเบี้ย จำนำเป็นแต่เพียงการมอบของให้เป็นประกันการชำระหนี้เท่านั้น การเรียกดอกเบี้ยจึงต้องขึ้นอยู่กับหนี้ที่ไปประกันนั้นว่าเป็นหนี้อะไร ถ้าเป็นหนี้กู้ยืมเงิน การเรียกดอกเบี้ยก็ถูกจำกัดตามมาตรา ๖๕๔ และพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ. ๒๕๒๓ แต่ถ้าเป็นหนี้ประเภทอื่น เช่นสัญญาเช่า ซื้อขาย จ้างทำของ เล่นแชร์เปียหวย ฯลฯ จะเรียกดอกเบี้ยกันเท่าไรก็ได้ เนื่องจากไม่มีกฎหมายจำกัดการเรียกดอกเบี้ยไว้ * และการเรียกดอกเบี้ยในกรณีผู้รับจำนำมิใช่โรงรับจำนำนี้ไม่ถูกจำกัดตามความในมาตรา ๑๗ แห่งพระราชบัญญัติโรงรับจำนำ พ.ศ. ๒๕๐๕ ด้วย

---

* ในเรื่องจำนำนั้นไม่จำกัดว่าต้องเป็นการประกันการชำระหนี้เงินกู้เสมอไป จะเป็นหนี้อะไรก็ได้ เพราะมาตรา ๗๔๗ ใช้คำว่า "เพื่อเป็นประกันการชำระหนี้"

ทั้งนี้เพราะพระราชบัญญัติโรงรับจำนำใช้เฉพาะกิจการโรงรับจำนำเท่านั้น [๑]

๒. ผู้รับจำนำคือโรงรับจำนำ

กรณีผู้รับจำนำคือโรงรับจำนำนี้ มาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติโรงรับจำนำ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้ให้วิเคราะห์ศัพท์คำว่า "โรงรับจำนำ" ไว้ว่าหมายถึง "สถานที่รับจำนำ ซึ่งประกอบการรับจำนำสิ่งของเป็นประกันหนี้เงินกู้เป็นปกติธุระ แต่ละรายมีจำนวนเงินไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท และหมายความรวมตลอดถึงการรับหรือซื้อสิ่งของโดยจ่ายเงินให้สำหรับสิ่งของนั้นเป็นปกติธุระแต่ละรายมีจำนวนไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท โดยมีข้อตกลงหรือเข้าใจกันโดยตรงหรือโดยปริยายว่าจะได้ไถ่คืนในภายหลังด้วย"

ดังนั้น ในกรณีที่ผู้รับจำนำคือโรงรับจำนำนี้ จึงเป็นการมอบทรัพย์ให้เพื่อเป็นประกันการชำระหนี้เงินกู้แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ไม่รวมถึงการประกันการชำระหนี้ประเภทอื่นด้วย เหมือนอย่างกรณีผู้รับจำนำคือบุคคลธรรมดามิใช่โรงรับจำนำ เพียงแต่กรณีผู้รับจำนำคือโรงรับจำนำนี้ กฎหมายถือว่าการรับหรือซื้อสิ่งของโดยจ่ายเงินให้สำหรับสิ่งของนั้นเป็นปกติธุระแต่ละรายมีจำนวนไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท โดยมีข้อตกลงหรือเข้าใจกันโดยตรงหรือโดยปริยายว่าจะได้ไถ่คืนในภายหลัง รวมเข้าอยู่ในกิจการโรงรับจำนำด้วย

กรณีผู้รับจำนำคือโรงรับจำนำ มีกฎหมายควบคุมหรือจำกัดการเรียกดอกเบี้ยไว้เป็นกรณีพิเศษ คือพระราชบัญญัติโรงรับจำนำ พ.ศ. ๒๕๐๕

ก) เหตุที่ต้องมีกฎหมายควบคุมกิจการโรงรับจำนำ

มีปัญหาว่าในเมื่อ ป.พ.พ. บรรพ ๓ ลักษณะ ๑๓ ได้บัญญัติถึงเรื่องจำนำไว้โดยเฉพาะแล้ว เหตุใดจึงต้องมีกฎหมายออกมาควบคุมกิจการโรงรับจำนำและกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่เรียกจากธนไว้เป็นกรณีพิเศษ

---

[๑] มาตรา ๑๗ แห่งพระราชบัญญัติโรงรับจำนำ พ.ศ. ๒๕๐๕ บัญญัติว่า "ห้ามมิให้ผู้รับจำนำเรียกหรือรับดอกเบี้ยเกินอัตราดังต่อไปนี้ ฯลฯ" และในมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวได้ให้วิเคราะห์ศัพท์คำว่า "ผู้รับจำนำ" ไว้ว่า หมายถึงผู้รับใบอนุญาตตั้งโรงรับจำนำ.

การจะตอบปัญหานี้ น่าจะได้พิจารณาถึงข้อดีและข้อเสียของกิจการโรงรับจำนำ ข้อดีก็คือ โรงรับจำนำเป็นสถานที่ซึ่งจะให้ราษฎรที่ขัดสนต้องการเงินหยิบยืมได้เมื่อมีของไปจำนำ พอควรแก่ต้นเงินที่ยืม และที่ต้องมาพึ่งโรงรับจำนำโดยไม่ไปหยิบยืมจากบรรดาญาติมิตรสหาย ก็เพราะตามธรรมดาคนที่อยู่ในฐานะที่จะเข้าโรงรับจำนำนั้น ต้องการเงินเพียงเล็กน้อย เนื่องจากเป็นคนจนมีความต้องการน้อยประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งถ้ากู้ยืมเป็นจำนวนมากก็ไม่อยู่ในฐานะที่จะส่งดอกเบี้ยจำนวนมากได้ เมื่อเขาต้องการกู้เงินเพียงจำนวนเล็กน้อย ก็ยากนักที่จะมีผู้เสี่ยงความรำคาญให้กู้ยืมไป เพราะเจ้าของเงินส่วนใหญ่ชอบที่จะให้กู้เป็นจำนวนมาก เพื่อจะได้ดอกเบี้ยมาก ๆ และชอบแต่ลูกหนี้ที่มีหลักฐาน ดังนั้น การมีโรงรับจำนำคอยให้กู้ยืมเงินจำนวนเล็ก ๆ น้อย โดยไม่เลือกว่าผู้กู้ยืมจะเป็นใคร และไม่คอยเลือกว่าของที่เอามาจำนำจะเป็นของชนิดใด จึงเป็นการให้ความสะดวกแก่คนจนที่ขัดสน ข้อดีอีกประการหนึ่งก็คือ อาจเป็นช่องทางบรรเทาอาชญากรรมได้ เพราะคนจนอาจมีแต่ของไม่มีเงิน ซึ่งของนั้นกินเข้าไปไม่ได้ จะมีกินก็ต่อเมื่อได้เงินมาซื้อ ถ้าไม่มีทางหาเงินมาซื้อกินได้ ทนไม่ไหวเข้าก็ต้องใช้วิธีขโมย โรงรับจำนำช่วยไว้โดยวิธีให้หยิบยืมเงินได้ตามความต้องการ แก้ขัดไปพักหนึ่ง ๆ[๑]

ข้อเสียของโรงรับจำนำก็คือ การเอารัดเอาเปรียบของโรงรับจำนำโดยการกดราคาของให้ต่ำที่สุด คิดเอาดอกเบี้ยให้สูงที่สุด ในกรณีเช่นนี้โรงรับจำนำย่อมกลายเป็นเครื่องจักรสูบเลือดคนจนได้ง่าย เท่ากับบังคับซื้อเอาสิ่งของจากคนจนได้อย่างถูกที่สุด แล้วก็หาทางระบายออกแถวเวิ้งนครเกษม ซึ่งขายได้ราคาสูงกว่านั้นมากนัก ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีพระราชบัญญัติโรงรับจำนำขึ้นเป็นพิเศษ เพื่อควบคุมอัตราดอกเบี้ยที่โรงรับจำนำจะเรียกเอาได้[๒]

---

[๑] "พระราชบัญญัติโรงรับจำนำ พุทธศักราช ๒๔๘๐" บทบัณฑิตย์ ๑๐ (ตุลาคม ๒๔๘๑), หน้า ๒๒๕๘ – ๒๒๖๒.

[๒] เรื่องเดียวกัน

ข) อัตราดอกเบี้ย

อัตราดอกเบี้ยในเรื่องจำนำนี้ อาจจัดอยู่ในประเภทดอกเบี้ยที่คู่กรณีตกลงกำหนดขึ้น เนื่องจากกฎหมายเปิดโอกาสให้คู่กรณีตกลงกำหนดกันเอง แต่ก็ไม่เปิดโอกาสให้คู่กรณีตกลงกันอย่างเสรี กล่าวคือ กฎหมายจำเป็นต้องเข้าควบคุมเพื่อมิให้โรงรับจำนำเอาเปรียบผู้จำนำจนเกินไป จึงต้องกำหนดอัตราดอกเบี้ยขั้นสูงสุดที่จะเรียกได้เอาไว้ ดังจะเห็นได้จากความในมาตรา ๑๗ แห่งพระราชบัญญัติโรงรับจำนำ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งบัญญัติว่า

"ห้ามมิให้ผู้รับจำนำเรียกหรือรับดอกเบี้ยเกินอัตรา ดังต่อไปนี้

(๑) เงินต้นไม่เกิน ๒,๐๐๐ บาท ร้อยละ ๒ ต่อเดือน

(๒) เงินต้นไม่เกิน ๒,๐๐๐ บาท ร้อยละ ๑.๒๕ ต่อเดือน

(๓) เงินต้นส่วนที่เกิน ๒,๐๐๐ บาท ร้อยละ ๑.๒๕ ต่อเดือน

การคิดดอกเบี้ยสำหรับกรณีที่ไม่ครบเดือน ถ้าไม่เกินสิบห้าวันให้คิดเป็นครึ่งเดือน ถ้าเกินสิบห้าวันให้คิดเป็นหนึ่งเดือน เศษของหนึ่งสตางค์ให้ปัดทิ้ง

ในกรณีผู้รับจำนำได้รับเงินหรือทรัพย์สินอื่นใดเนื่องจากการรับจำนำนอกจากดอกเบี้ย ให้ถือว่าเงินหรือทรัพย์สินนั้นเป็นดอกเบี้ยด้วย"

จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ต้นเงินยิ่งน้อย โรงรับจำนำยิ่งมีสิทธิเรียกเอาดอกเบี้ยได้มาก ตาม (๑) ถ้าต้นเงินไม่เกิน ๒,๐๐๐ บาท เรียกดอกเบี้ยได้ถึงร้อยละ ๒ ต่อเดือน ซึ่งถ้าคิดเป็นปีแล้ว จะเกินร้อยละ ๑๕ ต่อปี อันเป็นอัตราขั้นสูงสุดที่กฎหมาย (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๕๔) อนุญาตให้เรียกได้ ทั้งนี้ย่อมไม่ทำให้เจ้าของโรงรับจำนำต้องมีความผิดตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๔๗๕ เพราะพระราชบัญญัติโรงรับจำนำเป็นกฎหมายพิเศษที่ยอมให้เรียกได้ จึงเป็นข้อยกเว้นของหลักทั่วไปดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ถ้าต้นเงินยิ่งสูงขึ้น อัตราดอกเบี้ยที่จะเรียกเอาได้ย่อมลดลงมา ตาม (๒) ถ้าต้นเงินเกิน ๒,๐๐๐ บาทขึ้นไป เรียกดอกเบี้ยได้ไม่เกินร้อยละ ๒ ต่อเดือน ซึ่งถ้าคิดเป็นปีแล้ว จะเกินร้อยละ ๑๕ ต่อปี ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าสำหรับต้นเงินน้อย ๆ ถ้าเรียกเอาดอกเบี้ยแพง ๆ ไม่ได้ โรงรับจำนำก็จะไม่ได้อะไรเป็นทุน และกำไรไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายที่เสียไป ตั้งอยู่ไม่ได้ จึงยอมให้โรงรับจำนำเรียกดอกเบี้ยได้ในอัตราสูงกว่าร้อยละ ๑๕ ต่อปี

อนึ่ง ตามมาตรา ๑๗ นี้ ห้ามแต่เพียงไม่ให้เรียกดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราที่กำหนดไว้เท่านั้น ฉะนั้น โรงรับจำนำจะเรียกเอาน้อยกว่านั้นก็ได้ แต่ในทางปฏิบัติไม่เคยปรากฏว่าโรงรับจำนำเรียกเอาดอกเบี้ยน้อยกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดเลย

ส่วนความในวรรคท้ายที่บัญญัติเช่นนั้นก็เพราะพระราชบัญญัติโรงรับจำนำ พ.ศ. ๒๕๐๕ นั้น กิจการโรงรับจำนำไม่ได้จำกัดเฉพาะการรับจำนำเท่านั้น ตามความในมาตรา ๔ ได้นับเอาการซื้อโดยมีเงื่อนไขอยู่ในกิจการโรงรับจำนำด้วย ถ้าห้ามไว้เฉพาะดอกเบี้ย โรงรับจำนำอาจมีทางเลี่ยงได้โดยทำเป็นการซื้อโดยมีเงื่อนไขเสียทั้งสิ้น แล้วคิดเพิ่มค่าไถ่หรือหักส่วนลดอย่างไรให้เป็นดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราในกฎหมาย ความเดือดร้อนก็จะไปตกอยู่แก่ผู้จำนำอีก การที่บัญญัติคุ้มครองไว้ดังนี้ จึงน่าจะป้องกันการหลีกเลี่ยงกฎหมายโดยวิธีนี้ได้

<u>ข้อห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๔๗๕</u>

ก. <u>เหตุผลที่ต้องมีพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๔๗๕</u>

ถึงแม้ว่า ป.พ.พ. มาตรา ๖๕๔ จะห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินร้อยละ ๑๕ ต่อปีก็ตาม แต่ข้อห้ามนี้เมื่อมีการฝ่าฝืนก็มีผลในทางแพ่งเท่านั้น กล่าวคือ ถ้ามีการเรียกดอกเบี้ยเกินร้อยละ ๑๕ ต่อปี ก็ให้ลดลงมาเหลือเพียงร้อยละ ๑๕ ต่อปี ทำให้บรรดาพ่อค้าหรือนายทุนไม่เกรงกลัว เนื่องจากไม่มีการลงโทษทางอาญา จึงจำเป็นต้องมีพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราออกมาใช้บังคับ กฎหมายฉบับนี้ถือได้ว่าเป็นกฎหมายอาญา เพราะมีบทลงโทษจำคุกหรือปรับ หรือทั้งจำและปรับด้วย ทั้งนี้เนื่องจากว่าการให้กู้ยืมเงินโดยเรียกดอกเบี้ยสูงเกินควรนั้น ย่อมกระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจการค้าและความสงบเรียบร้อยของ

ประชาชน ดังจะเห็นได้จากคำแถลงการณ์ของคณะกรรมการราษฎร เกี่ยวแก่พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งมีใจความว่า

"เหตุผลที่จูงใจให้รัฐบาลออกกฎหมายฉบับนี้ คือหวังจะบำรุงการกู้ยืมให้เป็นไปในทางที่ควร

การกู้ยืมนั้น โดยปกติผู้กู้ต้องการทุน เมื่อได้ทุนแล้วไปประกอบกิจการอันใดอันหนึ่ง มีผลงอกงามขึ้น ก็แบ่งผลนั้นใช้เป็นดอกเบี้ยบ้าง เหลือรวบรวมไว้เพื่อใช้หนี้ทุนต่อไป ดังนี้ ฝ่ายเจ้าหนี้ก็ได้ดอกเบี้ยเป็นค่าป่วยการ และมีโอกาสที่จะได้รับใช้ทุนคืนในภายหลัง แต่ถ้าดอกเบี้ยเรียกแรงเกินไปแล้ว ลูกหนี้ได้ผลไม่พอที่จะใช้ดอกเบี้ยได้ ย่อมต้องย่อยยับไปด้วยกันทั้งสองฝ่าย ด้วยเหตุนี้ประเทศทั้งหลายและประเทศของเราเองจึงมีกฎหมายมาแต่โบราณกาลกำหนดอัตราดอกเบี้ยอย่างสูงไว้ กล่าวคือ ชั่งละหนึ่งบาทต่อเดือน (หรือร้อยละสิบห้าต่อปี) อันที่จริงอัตรานี้เป็นอัตราที่ค่อนข้างสูงอยู่แล้ว แต่แม้กระนั้นยังปรากฏว่าทุกวันนี้มีการให้กู้ยืมกันโดยอัตราสูงกว่านั้น และเจ้าหนี้กับลูกหนี้ต่างร่วมใจร่วมมือกันหลีกเลี่ยงกฎหมาย เพราะฝ่ายหนึ่งอยากได้อีกฝ่ายหนึ่งกฎความจำเป็นบังคับ ในที่สุดก็ได้ผลอันไม่พึงปรารถนาดังกล่าวแล้ว

ก่อนที่จะร่างกฎหมายนี้ขึ้น รัฐบาลได้คิดแล้วถึงอัตราดอกเบี้ย เห็นว่าเป็นอัตราที่ค่อนข้างสูงอยู่แล้ว แต่ข้างฝ่ายลูกหนี้ได้ทุนมาประกอบการด้วยตนเอง ได้โอกาสดำเนินอาชีพและมีโอกาสพอควรที่จะหากำไรมาใช้ดอกเบี้ย เหลือบ้างก็รวบรวมไว้ใช้ทุน เพราะฉะนั้น ถ้าทั้งสองฝ่ายต่างคิดไปในทางที่ควรของการค้า ก็ไม่มีทางที่จะได้รับความขัดข้อง เพราะกฎหมายฉบับนี้ แต่จะดำเนินความคิดไปในทางไม่ดูทางไกลแล้ว ก็อาจจะหาเรื่องบ่นได้

เพราะฉะนั้น เป็นการสมควรที่จะเพิ่มเติมข้อบัญญัติกฎหมายขึ้นใหม่ ดังที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัตินี้" [๑]

---

[๑] คำแถลงการณ์คณะกรรมการราษฎร เกี่ยวแก่พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พุทธศักราช ๒๔๗๕, ราชกิจจานุเบกษา ๔๙ (๒๖ ตุลาคม ๒๔๗๕) : ๘๖๔.

ข. <u>สาระสำคัญของพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๔๗๕</u>

มาตรา ๓ ของพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา บัญญัติว่า

"บุคคลใด

(ก) ให้บุคคลอื่นยืมเงินโดยคิดดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้

(ข) เพื่อปิดบังการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย ยังอาจกำหนดข้อความอันไม่จริงในเรื่องจำนวนเงินกู้หรืออื่น ๆ ไว้ในหนังสือสัญญา หรือตราสารที่เปลี่ยนมือได้ หรือ

(ค) นอกจากดอกเบี้ย ยังบังอาจกำหนดจะเอา หรือรับเอาซึ่งกำไรอื่นเป็นเงินหรือสิ่งของหรือโดยวิธีเพิกถอนหนี้หรืออื่น ๆ จนเห็นได้ชัดว่าประโยชน์ที่ได้รับนั้นมากเกินส่วนอันสมควรตามเงื่อนไขแห่งการกู้ยืม

ท่านว่าบุคคลนั้นมีความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ"

จาก (ก) "ให้บุคคลอื่นยืมเงินโดยคิดดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้"

กฎหมายที่กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้ในที่นี้ก็คือ ป.พ.พ.มาตรา ๖๕๔ ประกาศกระทรวงการคลังออกตามความในมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ. ๒๕๓๓ และพระราชบัญญัติโรงรับจำนำ พ.ศ. ๒๕๐๕ ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น

ความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา เป็นความผิดสำเร็จเมื่อมีการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา กล่าวคือ เมื่อผู้ให้กู้ได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยเกินกว่าที่กฎหมายบัญญัติไว้ ผู้ให้กู้ก็มีความผิด แม้จะยังไม่ได้รับดอกเบี้ยจากผู้กู้ก็ตาม เนื่องจากกฎหมายใช้คำว่า "โดยคิดดอกเบี้ยเกินอัตรา" ดังนั้น ไม่ว่าผู้กู้จะชำระดอกเบี้ยหรือไม่ และผู้ให้กู้ได้รับดอกเบี้ยหรือไม่จึงไม่ใช่สาระสำคัญ

(ข) เพื่อปิดบังการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย บังอาจกำหนดข้อความอันไม่จริงในเรื่องจำนวนเงินกู้หรืออื่น ๆ ไว้ในสัญญา หรือตราสารที่เปลี่ยนมือได้

คำว่า "บังอาจ" หมายถึง เจตนาตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งได้แก่การกระทำโดยรู้สำนึกในการที่กระทำ และในขณะเดียวกันผู้กระทำประสงค์ต่อผลหรือย่อมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้น ถ้าไม่มีเจตนาแล้วก็ไม่มีความผิด และที่จะมีความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรานั้น ประการสำคัญจะต้องกระทำไปเพื่อปิดบังการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้

คำว่า "กำหนดข้อความอันไม่จริง" หมายความว่า ข้อความที่เขียนนั้นเป็นเท็จไม่ตรงกับความจริงโดยผู้ให้กู้หรือผู้กู้เป็นผู้เขียนหรือพิมพ์ก็ได้ และเป็นข้อความเท็จอันเกี่ยวกับจำนวนเงินกู้นั่นเอง

(ค) นอกจากดอกเบี้ยยังบังอาจกำหนดจะเอา หรือรับเอาซึ่งกำไรอื่นเป็นเงินหรือสิ่งของ หรือโดยวิธีเพิกถอนหนี้ หรืออื่น ๆ จนเห็นได้ชัดว่าประโยชน์ที่ได้รับนั้นมากเกินส่วนอันสมควรตามเงื่อนไขแห่งการกู้ยืม

คำว่า "นอกจากดอกเบี้ย" มีปัญหาว่าจะต้องเป็นกรณีที่มีการเรียกดอกเบี้ยมาก่อนแล้วหรือไม่ หรือรวมทั้งกรณีที่มีการเรียกดอกเบี้ยและไม่มีการเรียกดอกเบี้ยก็ได้ เพราะถ้าดูจากถ้อยคำแล้วอาจเห็นไปได้ว่าต้องเป็นกรณีที่มีการกำหนดอัตราดอกเบี้ยแล้วจึงจะเข้าตามข้อ (ค) แต่ถ้าตีความเช่นนี้ก็จะไม่เกิดประโยชน์และไม่ตรงความจริง คือผู้ให้กู้อาจเลี่ยงโดยวิธีไม่เรียกดอกเบี้ยก่อน แล้วค่อยมาแสวงหาผลประโยชน์จากผู้กู้ด้วยวิธีอื่นให้มากยิ่งขึ้น และไม่ต้องรับผิดทางอาญา ซึ่งไม่ใช่เจตนารมณ์ของกฎหมาย ฉะนั้น จึงควรหมายความว่า จะเป็นกรณีที่มีการเรียกดอกเบี้ยมาก่อนแล้วหรือไม่ก็ได้ ข้อสำคัญก็คือ ถ้าบังอาจจะเอาหรือรับเอาซึ่งกำไรอื่นเป็นเงิน หรือสิ่งของเป็นประโยชน์มากเกินส่วนอันสมควรตามเงื่อนไขแห่งการกู้ยืมก็เป็นความผิดตามข้อ (ค)

คำว่า "กำหนดจะเอา" นั้น หมายความว่า ตกลงใจจะเอาแต่ยังไม่ได้เอา ส่วนคำว่า "รับเอา" นั้นหมายถึงได้เอา ได้รับโดยไม่ได้เรียกร้อง การกำหนดจะกำหนดด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษรก็ได้ คำว่า "กำไร" หมายถึงผลประโยชน์อื่น ๆ โดยทั่วไปนอกจากดอกเบี้ย กำไรอาจเป็นเงินหรือสิ่งของก็ได้

ความผิดตามข้อ (ค) นี้ พฤติการณ์จะต้องเกี่ยวกับหนี้เงินกู้โดยตรง ดังนั้น ประโยชน์หรือกำไรที่จะรับหรือได้รับต้องเป็นกรณีเกี่ยวกับการกู้โดยตรง และอย่างไรจึงจะถือว่า "จนเห็นได้ชัดว่าประโยชน์ที่ได้รับนั้นมากเกินส่วนอันสมควรตามเงื่อนไขแห่งการกู้ยืม" นั้น จะต้องพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นราย ๆ ไป ซึ่งจะต้องพิจารณาจำนวนเงินที่กู้ ระยะเวลาแห่งการกู้ยืม ดอกเบี้ยที่ผู้ให้กู้ได้รับตามสัญญากู้ยืม และกำไรอื่น ซึ่งเป็นเงินหรือสิ่งของซึ่งผู้ให้กู้ได้รับหรือจะรับอันเกี่ยวกับการกู้ยืม

<u>ข้อสังเกต</u> มาตรา ๓ (ก)(ข) และ (ค) เป็นความผิดของแต่ละวรรคในตัวโดยเด็ดขาด ผู้ที่ต้องรับผิดทางอาญาอาจจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ นิติบุคคลอาจกระทำความผิดตามมาตรา ๓ และมาตรา ๔ ส่วนโทษที่จะลงแก่นิติบุคคลนั้น คงลงได้เพียงสภาพแห่งโทษจะเปิดช่อง กล่าวคือ ลงได้เฉพาะโทษปรับเท่านั้น ซึ่งเห็นได้ว่าโทษปรับนั้นต่ำมากเพียงหนึ่งพันบาทเท่านั้น เพราะกฎหมายฉบับนี้ได้ตราขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ และไม่เคยมีการแก้ไขเลย

มาตรา ๔ บัญญัติว่า "บุคคลใดโดยรู้อยู่แล้วได้มา แม้จะได้เปล่าซึ่งสิทธิที่จะเรียกร้องจากบุคคลอื่นอันผิดบัญญัติที่กล่าวไว้ในมาตราก่อน และใช้สิทธินั้น หรือพยายามถือเอาประโยชน์แห่งสิทธินั้น ท่านว่าบุคคลนั้นมีความผิด ต้องระวางโทษดังที่บัญญัติไว้ในมาตราก่อนนั้น"

บุคคลตามความในมาตรา ๔ นี้ จะต้องเป็นผู้ที่รู้ว่าสิทธิที่จะเรียกร้องจากบุคคลอื่นนั้น เป็นผิดตามบทบัญญัติมาตรา ๓ การที่จะพิสูจน์ว่าบุคคลนั้นรู้หรือไม่รู้ ให้พิจารณาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๙ ส่วนการได้มาซึ่งสิทธิเรียกร้องนั้น จะได้มาโดยทางนิติกรรมหรือพินัยกรรม หรือได้มาโดยเสียค่าตอบแทนหรือได้เปล่า และสิทธิเรียกร้องจากบุคคลอื่นนั้น จะเป็นใครก็ได้ แต่ข้อสำคัญก็คือ เป็นการกระทำผิดตามมาตรา ๓ นั่นเอง สิทธิที่จะใช้ตามมาตรา ๔ นี้ จะต้องเป็นบุคคลที่ได้มาเป็นของตนโดยเด็ดขาด และใช้สิทธิของตนโดยตรง แม้จะเป็นเพียงพยายามถือเอาประโยชน์แห่งสิทธินั้น บุคคลนั้นก็มีความผิด อนึ่ง กฎหมายใช้คำว่า "พยายามถือเอาประโยชน์แห่งสิทธินั้น" คำว่า "พยายาม" นี้

คงไม่ได้หมายความว่าให้รับผิดฐานพยายามตามมาตรา ๘๐ แห่งประมวลกฎหมายอาญา แต่เป็นองค์ประกอบของความผิดตามมาตรา ๔ ดังนั้น เพียงแต่พยายามก็เป็นความผิดสำเร็จ

วัตถุประสงค์ของมาตรา ๔ คือ ป้องกันไม่ให้ผู้กู้ซึ่งรู้ว่าตนไม่มีสิทธิจะเรียกดอกเบี้ยจากผู้กู้แล้ว หาทางโอนสิทธิเรียกร้องของตนให้บุคคลอื่น และให้บุคคลอื่นใช้สิทธิเรียกร้องต่อไป ทำให้เรียกร้องได้ทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย เพราะตามข้อเท็จจริงแล้ว ผู้ได้รับโอนสิทธิเรียกร้องนั้น ไม่ใช่ผู้ให้กู้ เมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติแจ้งชัดให้รับผิดทางอาญา ก็ย่อมลงโทษไม่ได้ จึงจำต้องบัญญัติมาตรา ๔ ไว้ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการหลีกเลี่ยงทางกฎหมาย เพราะเป็นการเอารัดเอาเปรียบผู้กู้ ซึ่งโดยปกติแล้ว เป็นบุคคลซึ่งอยู่ในฐานะเสียเปรียบและไม่มีอำนาจต่อรองแต่ประการใด [๑]

ผลของการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา

ก. ผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๕๔

มาตรา ๖๕๔ บัญญัติว่า "ท่านห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าต่อปี ถ้าในสัญญากำหนดดอกเบี้ยเกินกว่านั้น ก็ให้ลดลงมาเป็นร้อยละสิบห้าต่อปี"

ผลของมาตรา ๖๕๔ ก็คือ ถ้าคู่สัญญากำหนดดอกเบี้ยไว้เกินร้อยละสิบห้าต่อปี ดอกเบี้ยที่ตกลงไว้เกินนี้ไม่เป็นโมฆะ แต่ให้ลดลงมาเหลือร้อยละสิบห้าต่อปี

มาตรานี้ได้บัญญัติไว้ในบรรพ ๓ ซึ่งใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๒ คือก่อนที่จะมีพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา แต่ใช้บังคับอยู่เพียงสามปีเท่านั้น คือถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ ก็มีกฎหมายออกมาใช้อีกหนึ่งฉบับคือ พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๔๗๕ พระราชบัญญัติฉบับนี้มีความสำคัญยิ่ง เพราะทำให้ผลของการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราเปลี่ยนแปลงไป ในปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่า ป.พ.พ. มาตรา ๖๕๔

---

[๑] ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล, "สัมมนาเกี่ยวกับสถาบันการเงินและดอกเบี้ย," หน้า ๓๕ - ๔๐.

ใช้บังคับเฉพาะเป็นข้อห้าม มิให้เรียกดอกเบี้ยเกินร้อยละ ๑๕ ต่อปีเท่านั้น แต่ผลของการเรียกดอกเบี้ยเกินร้อยละ ๑๕ ต่อปีที่ให้ลดลงมาเป็นร้อยละ ๑๕ นั้นไม่มีผลใช้บังคับเลย

ข. <u>ตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๔๗๕</u>

๑. <u>ดอกเบี้ยเกินอัตราเป็นโมฆะทั้งหมด</u>

ก่อนที่ยังไม่ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ถ้าคู่กรณีแห่งสัญญากู้ยืมตกลงเรียกดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าต่อปี ก็จะต้องลดลงมาเหลือเพียงร้อยละสิบห้าต่อปีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๕๔ แต่ภายหลังที่ได้ประกาศใช้ประกาศใช้พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราแล้ว ผลในเรื่องนี้จึงเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ก็เพราะพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราได้ถือว่าข้อตกลงที่เรียกดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าต่อปีนั้น เป็นความผิดและมีโทษทางอาญาด้วย ดังนั้นพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราดังกล่าวนี้จึงเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ข้อตกลงในส่วนดอกเบี้ยจึงตกเป็นโมฆะตามมาตรา ๑๑๓ และถือว่าดอกเบี้ยที่เกินอัตรานั้นเป็นโมฆะทั้งหมดไม่ใช่เฉพาะส่วนที่เกิน [๑]

เมื่อข้อตกลงเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราตกเป็นโมฆะ จึงถือว่าไม่มีข้อตกลงเรื่องดอกเบี้ยหรือข้อตกลงนั้นเสียเปล่า เมื่อไม่มีสัญญาจะเสียดอกเบี้ย จึงไม่มีอะไรที่จะลดลงตามมาตรา ๖๕๔ บทบัญญัติที่ให้ลดลงมาเลยไม่เกิดผลต่อไป[๒]

---

[๑] คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๒๖๐/๒๕๐๔, <u>คำพิพากษาฎีกา พุทธศักราช ๒๕๐๔</u>, หน้า ๑๕๔๑ และคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๔๕๒/๒๕๑๑, <u>คำพิพากษาฎีกา พุทธศักราช ๒๕๑๑</u> หน้า ๑๓๔๐.

[๒] พจน์ ปุษปาคม, <u>คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยยืม....</u>, หน้า ๒๐๒ – ๒๐๓.

๒. สัญญากู้ยืมส่วนต้นเงินสมบูรณ์

ในกรณีที่ตกลงกันคิดดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด ข้อตกลงนั้นเป็นโมฆะตามคำพิพากษาฎีกา ๑๒๓๘/๒๕๐๒ ดังกล่าวข้างต้น มีปัญหาว่าเป็นโมฆะแค่ไหน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๕ บัญญัติว่า "ถ้าส่วนหนึ่งส่วนใดของนิติกรรมเป็นโมฆะ ท่านว่านิติกรรมนั้นย่อมตกเป็นโมฆะด้วยกันทั้งสิ้น เว้นแต่จะพึงสันนิษฐานได้โดยพฤติการณ์แห่งกรณีว่า คู่กรณีได้เจตนาจะให้ส่วนที่สมบูรณ์นั้นแยกออกต่างหากจากส่วนที่ไม่สมบูรณ์ได้"

เมื่อดอกเบี้ยเป็นโมฆะ จึงไม่ทำให้สัญญากู้ส่วนที่เป็นต้นเงินพลอยเป็นโมฆะไปด้วย เพราะสามารถแยกการกู้เงินกับการเรียกดอกเบี้ยออกต่างหากจากกันได้ ดังคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๒๓๘/๒๕๐๒ ซึ่งได้กล่าวไว้ในตอนหนึ่งว่า ส่วนที่จำเลยฎีกาว่า เมื่อสัญญาส่วนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ผิดกฎหมาย สัญญาทั้งฉบับต้องตกเป็นโมฆะไปด้วยนั้น ศาลฎีกาเห็นว่า เงินจำนวน ๔,๐๐๐ บาทนี้จำเลยยอมรับว่าได้กู้ไปจากโจทก์จริง การกู้ยืมเงินกันหาเป็นการผิดกฎหมายไม่ แต่การคิดดอกเบี้ยกันเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นความผิดตามกฎหมายต่างหาก ซึ่งแยกการกู้เงินกับการเรียกดอกเบี้ยออกต่างหากจากกันได้ โดยถือว่าคู่กรณีไม่ประสงค์จะให้ต้นเงินสูญไปด้วย ต้นเงิน ๔,๐๐๐ บาทนี้จึงไม่ตกเป็นโมฆะ แต่ในกรณีที่เอาดอกเบี้ยเกินอัตราทั้งหมดมาทำเป็นสัญญากู้เงินใหม่ สัญญากู้เงินนั้นตกเป็นโมฆะทั้งหมด เพราะไม่มีต้นเงินมีแต่ดอกเบี้ยเกินอัตรา [๑]

ดังนั้น สัญญากู้ยืมเงินที่เรียกดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าต่อปี ดอกเบี้ยทั้งหมด (ไม่ใช่เฉพาะส่วนที่เกินร้อยละสิบห้าต่อปี) ตกเป็นโมฆะ ส่วนต้นเงินย่อมสมบูรณ์ [๒] แต่ถ้าเป็นสัญญาชนิดอื่นที่มิใช่สัญญากู้ยืมเงินแล้ว แม้จะตกลงเรียกดอกเบี้ยจากกันมากเพียงใดก็ไม่มีความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา

---

[๑] คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๔๕๒/๒๕๑๑, คำพิพากษาฎีกา พุทธศักราช ๒๕๐๗, หน้า ๑๗๘๐.

[๒] คำพิพากษาฎีกาที่ ๒๖๑/๒๕๑๖, คำพิพากษาฎีกา พุทธศักราช ๒๕๑๖, หน้า ๓๖๓

ข้อสังเกต

พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรานั้นใช้เฉพาะการกู้ยืมเงินเท่านั้น ถ้าไม่ใช่เป็นการกู้ยืมเงินแล้ว แม้จะมีการเรียกดอกเบี้ยในอัตราใดก็ไม่เป็นความผิดตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๔๗๕ สัญญาเช่า เช่าซื้อ จ้างทำของ ซื้อขาย เล่นแชร์ เปียหวย ขายฝาก บัญชีเดินสะพัด การขายตั๋วลด เป็นต้น นิติกรรมสัญญาเหล่านี้ไม่ใช่สัญญากู้ยืมเงิน การเรียกดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าต่อปีจึงไม่ขัดต่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และไม่ขัดต่อพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา[๑] และถ้าหากมิใช่ดอกเบี้ยเช่น เบี้ยปรับ ค่าเสียหาย หรือสินไถ่ ก็ไม่อยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๕๔ และพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราเช่นเดียวกัน[๒]

---

๑ เช่น จำเลยเอาสินค้าจากร้านบิดาโจทก์ไป โดยโจทก์รับผิดชอบชำระราคาแทนทั้งนี้โดยจำเลยทำหลักฐานให้โจทก์ไว้ว่าจะนำข้าวเปลือกเหนียวชำระแทนค่าสินค้า แม้ราคาข้าวจะขึ้นลงอย่างไรก็ตาม ดังนี้ แม้จำนวนและราคาข้าวจะเกินราคาสิ่งของไปมากเพียงใดก็ตาม ก็เป็นเรื่องผูกพันชำระหนี้กันตามสัญญานั้น ไม่ใช่เรื่องกู้ยืมเงินหรือซื้อข้าวเชื่อ จึงไม่ตกอยู่ในบังคับประกาศห้ามตกข้าวแก่ชาวนา จ.ศ. ๑๒๓๙ และพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๔๗๕ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๖๕๐/๒๕๐๕, คำพิพากษาฎีกา พุทธศักราช ๒๕๐๒, หน้า ๖๓๕).

๒ คำพิพากษาฎีกาที่ ๔๑๐/๒๕๑๐, คำพิพากษาฎีกา พุทธศักราช ๒๕๑๐, หน้า ๔๐๘.

ในเรื่องนี้มีนักนิติศาสตร์บางท่านเห็นว่า ควรจะนำ ป.พ.พ.มาตรา ๖๕๔ และพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ไปใช้บังคับแก่การเรียกดอกเบี้ยสำหรับกรณีอื่น ๆ ที่มิใช่กู้ยืมเงินด้วย กล่าวคือ พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรานั้น เป็นที่แน่ชัดว่าจะนำไปเทียบเคียงใช้ในกรณีอื่นเพื่อลงโทษผู้เรียกดอกเบี้ยทางอาญาไม่ได้ เพราะการลงโทษทางอาญาจะต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยตรง ส่วนในทางแพ่ง บทบัญญัติในกฎหมายทั้งสองก็บัญญัติชัดแจ้งไว้เฉพาะการเรียกดอกเบี้ยในการกู้ยืม ฉะนั้น จึงน่าจะไม่มีทางนำไปใช้บังคับสำหรับการเรียกดอกเบี้ยในกรณีอื่น ๆ ศาลฎีกาก็เคยตัดสินไว้ทำนองนี้คือคำพิพากษาฎีกาที่ ๖๕๐/๒๕๐๕ ดังกล่าวมาข้างต้น เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเห็นได้ว่าในกรณีอย่างอื่นคู่กรณีเรียกดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าต่อปีได้ แต่การถือเช่นนี้เป็นการมองเฉพาะหน้าเกินไป เพราะลักษณะของดอกเบี้ยนั้น ตามธรรมดาเป็นจำนวนเงินซึ่งเกิดจากน้ำพักน้ำแรงของลูกหนี้ ซึ่งจะต้องนำไปชำระแก่เจ้าหนี้ โดยที่เจ้าหนี้เป็นแต่คอยรับดอกผลโดยตนมิได้ลงแรงสำหรับเงินจำนวนนั้น ๆ ด้วย หรือมิฉะนั้นก็เป็นจำนวนเงินซึ่งชักจากทุนทรัพย์ของลูกหนี้ ในลักษณะเช่นนี้ถ้ายอมให้เจ้าหนี้เรียกดอกเบี้ยในอัตราอย่างสูงโดยไม่มีจำกัดแล้ว ก็ย่อมเป็นการยอมให้เจ้าหนี้รีดนาทาเร้นเอาเงินจากน้ำพักน้ำแรงของลูกหนี้ หรือจากทุนรอนของลูกหนี้โดยปราศจากความเป็นธรรม ย่อมเป็นการเบียดเบียนและเดือดร้อนแก่ลูกหนี้ ซึ่งเป็นผู้ลงน้ำพักน้ำแรงหาเงิน จึงถือได้ว่าการเรียกดอกเบี้ยแก่กันสูงเกินไปนั้นเป็นโมฆะ ส่วนการที่จะถือว่าแค่ไหนจึงเป็นอัตราดอกเบี้ยที่สูงเกินไปนั้น ควรเทียบกับอัตราในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๕๔ และพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรานั่นเอง เพราะกฎหมายทั้งสองนี้ได้เพ่งเล็งอัตราอย่างสูงสุดของดอกเบี้ยไว้แล้ว จึงได้กำหนดอัตราห้ามไว้ดังนั้น ในส่วนแพ่งคือเรียกดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าต่อปีเป็นโมฆะนั้น น่าจะนำไปเทียบเคียงใช้แก่การเรียกดอกเบี้ยในกรณีอื่นที่มิใช่กู้ยืมเงินได้ด้วย เพียงแต่จะลงโทษทางอาญาไม่ได้เท่านั้น [๑]

---

[๑] ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง, "ดอกเบี้ย" <u>บทบัณฑิตย์</u> ๑๑ (สิงหาคม ๒๔๘๒), หน้า ๔๔๐ – ๔๔๑.

ในเรื่องนี้ผู้เขียนเห็นว่าพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่าใช้เฉพาะการกู้ยืมเงิน ดังนั้น จึงไม่มีทางที่จะตีความเป็นอย่างอื่นไปได้เลย นอกจากนี้เมื่อดูจากเหตุผลหรือเจตนารมณ์ในการประกาศใช้พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราแล้ว จะเห็นว่าระบุไว้ชัดว่ามุ่งหมายควบคุมเฉพาะการกู้ยืมเงิน ซึ่งเป็นนโยบายอย่างหนึ่งของผู้ออกกฎหมายหรือผู้บริหารประเทศในขณะนั้น เมื่อเจตนารมณ์ในการออกกฎหมายและในตัวบทกฎหมายเขียนไว้ชัดว่าใช้เฉพาะการกู้ยืมเงิน ผู้เขียนจึงไม่เห็นด้วยกับนักกฎหมายบางท่านที่เห็นว่า เป็นช่องโหว่ของกฎหมายที่ใช้บังคับเฉพาะการกู้ยืมเงิน นอกจากนี้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๕๔ ที่ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินร้อยละ ๑๕ ต่อปี ก็ใช้บังคับเฉพาะการกู้ยืมเงินเท่านั้น ดังนั้น ในข้อที่ว่าการห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราใช้เฉพาะการกู้ยืมเงินของกฎหมายทั้งสองนั้นสอดคล้องต้องกัน จึงไม่ใช่ช่องโหว่ของกฎหมาย แต่เป็นเจตนารมณ์ของกฎหมายที่มุ่งหมายบังคับเฉพาะการกู้ยืมเงินเพียงแต่การที่ควบคุมเฉพาะการกู้ยืมเงินนี้ทำให้มีการหลีกเลี่ยงได้ง่าย ซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

ข้อขัดข้องในการใช้พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๔๗๕

ถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ซึ่งได้กำหนดโทษทางอาญาสำหรับผู้ฝ่าฝืนไว้ด้วยก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการให้กู้ยืมกันเองในระหว่างบุคคลต่อบุคคล หรือกู้จากธนาคาร หรือบริษัทเงินทุนต่าง ๆ มักจะเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรากันอยู่เสมอ ๆ โดยมีวิธีหลีกเลี่ยงกฎหมายโดยที่กฎหมายทำอะไรไม่ได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราโดยชอบด้วยกฎหมายนั่นเอง ทั้งนี้เนื่องจากพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ยังมีข้อขัดข้องหรือช่องโหว่บางประการกล่าวคือ

---

[๑] คำพิพากษาฎีกาที่ ๖๐๗/๒๔๙๔, คำพิพากษาฎีกา พุทธศักราช ๒๔๙๔, หน้า ๕๔๐. และคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๒๓๘/๒๕๐๒, คำพิพากษาฎีกา พุทธศักราช ๒๕๐๒, หน้า ๑๕๐๔.

๑. การเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา เฉพาะดอกเบี้ยเท่านั้นที่เป็นโมฆะ ตัวต้นเงินหาตกเป็นโมฆะไม่[๑] ซึ่งข้อนี้เองนักนิติศาสตร์บางท่านเห็นว่าทำให้ผู้ให้กู้ไม่กลัวเกรง เพราะถ้าจับได้ก็ยังได้ต้นเงินคืน แต่ถ้าจับไม่ได้ก็สบายไป ดังนั้น จึงควรแก้กฎหมายเป็นว่าถ้าเรียกเก็บดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ให้ตกเป็นโมฆะทั้งต้นเงินและดอกเบี้ย[๒]

แต่ผู้เขียนเห็นว่า การเรียกเก็บดอกเบี้ยเกินอัตรานั้นควรตกเป็นโมฆะเฉพาะส่วนที่เกินอัตรา ดอกเบี้ยส่วนที่ไม่เกินอัตราน่าจะใช้บังคับได้ โดยให้มีผลตามมาตรา ๖๕๔ คือให้ลดลงมาเหลือเพียงร้อยละ ๑๕ ต่อปี กล่าวคือให้แยกดอกเบี้ยส่วนที่เกินอัตราออกจากส่วนที่ไม่เกิน และให้ตกเป็นโมฆะเฉพาะส่วนที่เกินอัตรา เพราะดอกเบี้ยส่วนที่ไม่เกินอัตรานั้นชอบด้วยกฎหมาย แต่จะต้องแก้พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราโดยการเพิ่มโทษปรับให้สูงขึ้น เพื่อผู้ให้กู้จะได้กลัวเกรง และเพื่อศาลจะได้ลงโทษปรับผู้ให้กู้มากกว่าดอกเบี้ยส่วนที่ไม่เกินอัตราที่ผู้ให้กู้สามารถเรียกจากผู้กู้ได้

๒. การที่ผู้กู้ทำสัญญาและชำระดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ให้เจ้าหนี้โดยความสมัครใจหรือยินยอมนั้น ผู้กู้ไม่เป็นผู้เสียหายที่จะฟ้องให้ลงโทษผู้ให้กู้ได้ ทั้งนี้

---

[๑]คำพิพากษาฎีกาที่ ๖๐๗/๒๔๙๔, คำพิพากษาฎีกา พุทธศักราช ๒๔๙๔, หน้า ๔๔๐. และคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๒๓๘/๒๕๐๒, คำพิพากษาฎีกา พุทธศักราช ๒๕๐๒, หน้า ๑๕๐๔.

[๒]ประพนธ์ ศาตะมาน, "จะป้องกันและแก้ไขมิให้นายทุนขูดเลือดได้อย่างไร," วันรพี (สิงหาคม ๒๕๑๗) หน้า ๒๒.

ตามนัยคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๒๘๑/๒๕๐๓ ซึ่งตัดสินว่า โจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยตามพระราช-บัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา โดยบรรยายฟ้องว่าโจทก์ได้กู้เงินจำเลยรวม ๓๒,๐๐๐ บาท โจทก์ต้องเสียดอกเบี้ยร้อยละ ๓ ต่อเดือน ดังนี้โจทก์ได้ชำระให้จำเลยตามที่เรียกร้องเอาเสมอมา ดังนี้ แสดงว่าโจทก์ยินยอมตามที่จำเลยเรียกร้องเสียเอง โจทก์จึงไม่ใช่ผู้เสียหาย จึงไม่มีอำนาจฟ้องจำเลย [๑]

กรณีดังกล่าวถือว่าแผ่นดินหรือรัฐเป็นผู้เสียหาย เพราะความผิดนี้ไม่ใช่ความผิดอันยอมความกันได้ ผู้กู้ต้องไปแจ้งตำรวจ เพื่อให้ตำรวจส่งพนักงานอัยการฟ้องศาล แต่ถ้าผู้กู้จะฟ้องเป็นคดีอาญาเอง เนื่องจากเจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินเรื่องให้ไม่รวดเร็วทันใจ เช่นนี้ผู้กู้ฟ้องไม่ได้เพราะผู้กู้มิใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย

อย่างไรจึงจะถือว่าเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยนั้น กฎหมายไม่ได้ให้คำนิยามไว้ แต่เมื่อพิจารณาจากแนวคำพิพากษาฎีกาแล้ว ย่อมได้แก่ผู้เสียหายที่ไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด เช่น นายแดงถูกขโมยรองเท้า หรือนายดำถูกตีศีรษะ นายแดงก็ดี นายดำก็ดี เป็นผู้เสียหายโดยพฤตินัย คือตามความเป็นจริง ถ้านายดำนายแดงมิได้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดนั้นด้วย โดยถูกประทุษร้ายฝ่ายเดียว ดังนี้นายแดงนายดำเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยด้วย แต่ถ้านายแดงไปกู้เงินนายดำโดยเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา การกระทำผิดนั้นเกิดขึ้นโดยที่นายแดงมีส่วนด้วย เพราะถ้านายแดงไม่ได้ไปกู้เงินและไม่ยินยอมเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ความผิดนั้นก็จะเกิดขึ้นไม่ได้ ดังนี้ แม้นายแดงจะเป็นผู้เสียหายตามความจริงคือต้องเสียเงินเป็นดอกเบี้ยมากกว่าที่ควรจะต้องเสียก็ดี ศาลก็ยังถือว่านายแดงไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัยไม่มีอำนาจฟ้อง [๒]

---

[๑] คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๒๘๑/๒๕๐๓, คำพิพากษาฎีกา พุทธศักราช ๒๕๐๓, หน้า ๑๓๘๙.

[๒] สัญญา ธรรมศักดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (กรุงเทพฯ : แสงทองการพิมพ์, ๒๕๑๘), หน้า ๑๗๗ – ๑๗๘.

วิธีแก้ในเรื่องนี้ก็คือ แก้กฎหมายเป็นว่าในกรณีเช่นนี้ให้ถือว่าผู้กู้เป็นผู้เสียหาย มีสิทธิฟ้องคดีอาญาฐานฝ่าฝืนพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราได้ ถึงแม้ว่าการที่ลูกหนี้ยอมเสียดอกเบี้ยเกินอัตรานั้นก็เท่ากับว่าลูกหนี้เป็นผู้สนับสนุนหรือช่วยเหลือให้เจ้าหนี้กระทำความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราก็จริง แต่อย่าลืมว่าการที่ลูกหนี้ยอมเสียดอกเบี้ยเกินอัตรานั้นก็เพราะเขามีความเดือดร้อนที่จำเป็นต้องใช้เงินอย่างมาก ฉะนั้น เมื่อเจ้าหนี้เรียกดอกเบี้ยเท่าไรเขาก็จำเป็นต้องยอม แต่ถ้ามีการแก้กฎหมายให้ลูกหนี้เป็นผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีได้แล้ว เจ้าหนี้คงไม่กล้าเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่นนี้เชื่อว่าพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้เกินอัตราก็จะไม่ไร้ผลบังคับอย่างเช่นในปัจจุบันเป็นแน่

พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้ใช้บังคับมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ จนถึงปัจจุบันยังไม่เคยมีการแก้ไขเลย ทั้ง ๆ ที่กฎหมายฉบับนี้มีข้อขัดข้องมากดังที่กล่าวมาข้างต้น ในอดีตได้เคยมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสนอขอแก้ไขกฎหมายฉบับนี้ แต่ยังไม่ทันได้นำเข้าสู่การพิจารณาของสภาก็เป็นอันต้องตกไป เนื่องจากมีการยุบสภา ซึ่งก็ได้แต่เป็นที่หวังกันว่าในอนาคตคงจะมีการแก้ไขกฎหมายดังกล่าวให้มีข้อความสมบูรณ์ รัดกุม และใช้บังคับได้สมตามเจตนารมณ์อย่างแท้จริง